

ENTREVISTA A BARTOLOMÉ BENASSAR: APROXIMACIÓ A LA TRAJEKTÒRIA D'UN HISPANISTA

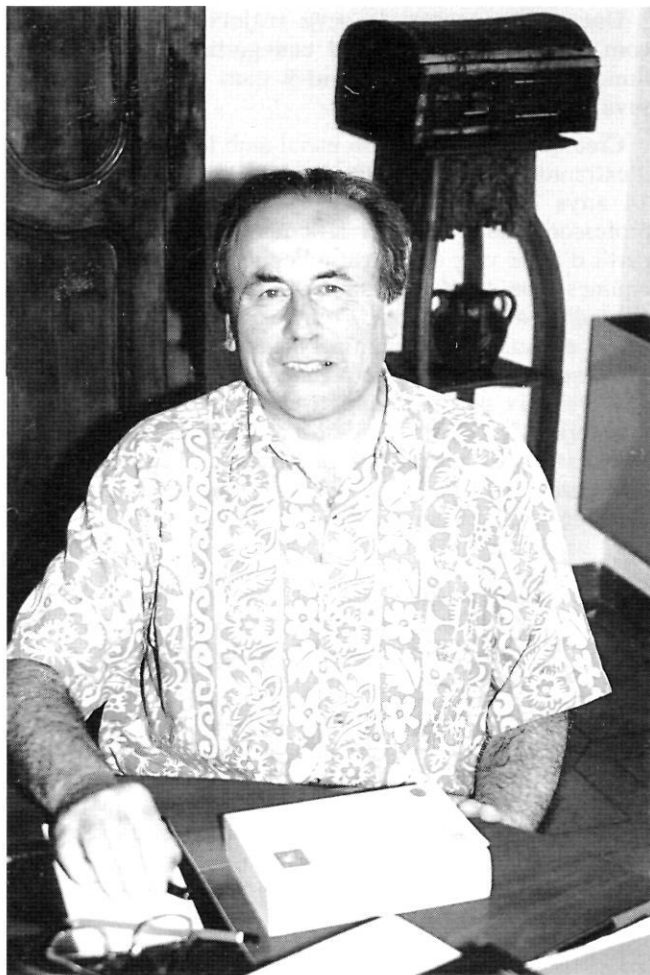
Ismael Almazán, Bernat Hernández, Pere Roca i Miquel Solé

INTRODUCCIÓ

Amb ocasió del desè aniversari de la revista TERME, ens va semblar adient oferir el testimoniatge d'una vida dedicada a la recerca històrica. La perspectiva de l'entrevista a Bartolomé Bennassar va concitar un immediat consens. Són escasses les trajectòries historiogràfiques d'autors que –immersos en una producció qualitativament i quantitativament tan prestigiosa– hagin investigat sobre un nombre més divers de temes i èpoques. Avui dia, Bennassar és considerat un dels grans hispanistes francesos i una figura essencial del panorama de la història moderna i contemporània. De la monografia històrica a la novel·la, el guió o la crítica taurina, l'obra de l'historiador francès, d'arrels familiars mallorquines, dóna a més una idea –inequívocament suggerida al llarg d'aquesta entrevista– apreciable de la seva profunda humanitat inquieta. La qualitat estilística, en aquesta línia, s'ha vist sempre corresposta per un magisteri eficaç i amistós en l'ensenyament i la discussió històrica. No sobta, doncs, que el compilador d'un recent homenatge a Bennassar advertís la impossibilitat d'incloure en la iniciativa el conjunt d'investigadors que se sentirien implicats en el seu mestratge històric.

Ens adherim entusiastament a aquest mode de fer història que representa el conjunt de la seva obra històrica i personal. B. Bennassar ha escrit des del 1957 nombrosos articles i monografies. L'any 1967 publicà la seva tesi doctoral, la seva obra referencial (traduïda al castellà com *Valladolid en el Siglo de Oro. Una ciudad de Castilla y su entorno agrario en el siglo XVI*, Valladolid, 1989). *El hombre español* (Barcelona, 1990) fou un intent d'endinsar-se en els caràcters ideològics de la història peninsular. Els seus estudis sobre la Inquisició (dirigí un volum miscel·lani d'excel·lent qualitat que suposà un revifament de noves orientacions sobre aquesta institució) i la història moderna (*La España del Siglo de Oro, 1525-1648*, Barcelona, 1983) consolidaren la seva especial manera de concebre la història. A *Orígenes del atraso económico español* (Barcelona, 1985) plantejà el terme de «resistències mentals» com un factor clau per entendre en quina mesura aquestes actuaren sobre les variables econòmiques.

L'any 1985 publicava a França (fent-se càrrec de capítols sobre els segles XVI-XVII i el període franquista) *Historia de los españoles* (Barcelona, 1989, 2 volums), un assaig que esdevé el paradigma de la seva evolució historiogràfica, una història democràtica que ultrapassà els convencionalismes a l'hora d'afrontar una explicació del passat col·lectiu espanyol. En col·laboració amb la seva esposa, Lucille Bennassar, publicà una història dels renegats a l'època moderna, manifestant de nou la seva permanent renovació temàtica, la intuïció per obrir inusitades línies d'investigació i la seva capacitat de seducció narrativa. No esmentem els més de seixanta articles i col·laboracions, cinc novel·les i nombrosos escrits periodístics.

Bartolomé Bennassar.

Però, sobre totes les consideracions queda present la seva bonhomia. No hi ha un enriquiment millor de la història que la combinació tan profitosa de vocació i talent que ha fet palesa Bennassar a tota la seva producció. Si l'any 1967 cregué necessari reprendre la recerca sobre la història moderna de Castella des d'una perspectiva novella i sentimental («*Il fallait étudier l'histoire d'Espagne, et l'aimer pour elle-même*»), restem plenament segurs que els seus objectius s'han vist totalment assolits. Tanmateix, la millor presentació d'aquest historiador, sens dubte, serien les seves pròpies paraules. A prec dels entrevistadors, Bartolomé Bennassar ha situat la seva pròpia biografia: «Sobre les meves dades personals; no crec que siguin de gaire interès. Únicament, diria que em sento molt home del sud: mai no vaig voler establir-me a París. Necessito un contacte freqüent amb la natura, que puc aconseguir amb llargues passejades per la muntanya i el bosc... M'encanta buscar bolets i pescar truites, especialment amb mosques. Això explica la meva afició a l'Alt Aragó que, per mi, és un país meravellós... Vaig sentir una gran afició pels viatges, especialment per la Mediterrània i l'Amèrica. Avui, l'Amèrica em sembla llunyana. Em queda la Mediterrània».

Doctor Bennassar, la seva trajectòria professional com a historiador és molt coneguda. Ens agradaria, doncs, començar preguntant-li com es va produir la seva vinculació a la història.

Crec que la meua relació inicial amb la història no té res d'extraordinari. És molt fàcil d'explicar. Quan tenia 13 o 14 anys i estava estudiant batxillerat, vaig tenir un professor d'història i geografia que em va entusiasmar. A partir d'aquí, vaig començar a llegir llibres d'aquestes disciplines, que en el sistema educatiu francès, fins fa poc, s'estudiaven conjuntament. També em vaig aficionar al que no era estrictament acadèmic, com ara la novel·la històrica. Més endavant, a l'hora de plantejar-me l'inici dels estudis universitaris no vaig dubtar a elegir la llicenciatura d'història a la Universitat de Montpeller, la més propera a Nimes, on vaig néixer. Després vaig acabar a Tolosa de Llenguadoc. Ja podeu comprovar que es tracta d'una vinculació força banal i ordinària.

Això ens dóna una idea de com va sorgir la seva vocació. Però la formació també compta. Qui va forjar la seva personalitat com a historiador? Qui van ser els seus mestres?

Bé, recordo especialment a Jacques Godechot. Era un home molt escrupolós, però amb una veritable passió per la història i amb una gran consciència de la seva activitat didàctica, encara que de tant en tant resultés una mica... enutjós. A vegades ens avorriem a les seves classes, quan no tractava allò que l'apassionava i del que n'era especialista: el període revolucionari, el regnat de Lluís XVI i la història italiana del *Risorgimento*.

F. Braudel va jugar un paper diferent. Quan vaig preparar les oposicions per a l'agregació, Braudel era president del tribunal. Jo, precisament, havia llegit *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*. Aquesta obra em va seduir. Tot plegat, suposo, va influir perquè a l'hora de plantejar-me la realització de la meua tesi em dirigís directament a Braudel.

I bé, també Ph. Wolff, prou conegut a Catalunya, va jugar un paper important com a professor d'història de l'edat mitjana, perquè era un mestre molt metòdic que proporcionava unes pautes molt rigoroses per a preparar les oposicions.

Vostè s'ha referit a la importància d'aquelles oposicions a l'agregació d'història. Ens podria parlar del sistema d'accés a la universitat a França?

L'agregació francesa d'història és un sistema una mica mixt. Teòricament són unes oposicions per a una càtedra d'història en un *lycée* ('institut de batxillerat'). Però com que era una prova molt selectiva i d'àmbit nacional, constituïa un aparador i un viver en què les universitats buscaven els seus joves reclutes. Si ja havies realitzat alguna investigació –per exemple la tesina– amb algun professor de la universitat i treies un bon resultat en les oposicions, llavors tenies una elevada probabilitat d'incorporar-te a un departament després de dos o tres anys de docència a l'ensenyament secundari.

Aquest sistema encara és vigent avui en dia, fins al punt que hi ha universitats (un cas típic en seria la de Bordeus)

que només recluten professors que tinguin la condició d'agregats. En altres centres la situació és una mica diferent, però la majoria de professors han estat abans agregats.

El nostre sistema és diferent. A França sembla no haver-hi fronteres entre l'ensenyament secundari i l'universitari. Creu que això és positiu?

Per mi, el sistema francès té un aspecte clarament positiu. Aquestes proves són corregides per un jurat nacional i a més són secretes, la qual cosa constitueix una garantia, encara que no completa, de la qualitat de l'individu examinat, ja que ha estat reconeguda per especialistes diferents dels que li hauran de facilitar l'accés a la universitat. És a dir, és una garantia d'objectivitat i un límit al feudalisme i al clientelisme universitari.

Quin balanç faria de la seva tasca com a professor?

Tinc un record força agradable de l'ensenyament mitjà. Crec que era molt més fàcil ser professor aleshores que ara. No existia el problema de la violència escolar, els problemes dels suburbis, etc.

Pel que fa a la universitat, és veritat que m'ha agradat molt la docència, fins al punt que en els darrers dos anys vaig tornar per voluntat pròpia als estudiants de primer curs. Em semblava que en aquest nivell es podien fer moltes coses, era possible ajudar molts estudiants que gaudien de bones condicions intel·lectuals però que, per circumstàncies de la vida, familiars o escolars, fracassaven en els seus estudis.

La docència, doncs, m'ha agradat fins al final. Crec que he estat millor professor en els meus darrers anys que al principi de la meua carrera docent. Em vaig jubilar anticipadament per les tasques administratives que comportava l'ensenyament: papers, burocràcia, reunions,...

Ha valorat la seva tasca com a professor i l'ha relacionat amb els seus inicis com a investigador. En l'actualitat, ¿creu que existeix el mateix interès en la investigació per part de la gent que comença? Ha canviat la forma d'investigar?

És molt difícil dir-ho. Hi ha més possibilitats d'investigació, però en contrapartida les perspectives professionals són més difícils. Abans, quan es duia a terme una investigació de qualitat es podia esperar, amb una mica de paciència, una sortida professional quasi segura. Respecte a l'interès per la investigació, em sembla que és quelcom cíclic. No es pot parlar d'una evolució lineal. Durant els meus 40 anys de docència he conegut moments molt delicats. Al final dels anys seixanta, tot semblava afavorir la investigació, tothom volia investigar. La societat semblava tenir l'obligació no tant de proporcionar el dret al treball com d'oferir l'oportunitat d'investigar. Tanmateix, des de fa uns deu anys, i coincidint amb el canvi polític, sembla que a tothom li preocupa més un lloc de treball que la possibilitat de fer recerca. I això malgrat que les condicions materials per a la investigació han millorat: els arxius estan millor classificats i existeix una política de beques molt desenvolupada. Realment és una situació molt

diferent a la que em vaig trobar durant els meus primers passos pels arxius castellans.

La seva vinculació a la història d'Espanya prové de les seves relacions familiars i del seu coneixement com a viatger. Però, per quina raó va decidir estudiar concretament Valladolid?

Inicialment, jo estava interessat a realitzar una investigació sobre la història urbana de les ciutats colonials americanes. Però Braudel em va dir que era un tema que llavors l'estudiaven molts altres investigadors. I dins del marc de la història urbana, em va plantejar la possibilitat d'escollir entre Turquia i Castella. Per qüestions lingüístiques, evidentment, vaig optar per Valladolid. Per Braudel, aquesta ciutat castellana prefigurava i anticipava en el segle XVI el que arribaria a ser Madrid.

Al marge de les raons particulars que vostè ens exposa, es pot constatar l'existència d'un nombrós grup d'hispanistes francesos. Quines creu que són les raons que expliquen aquest fenomen?

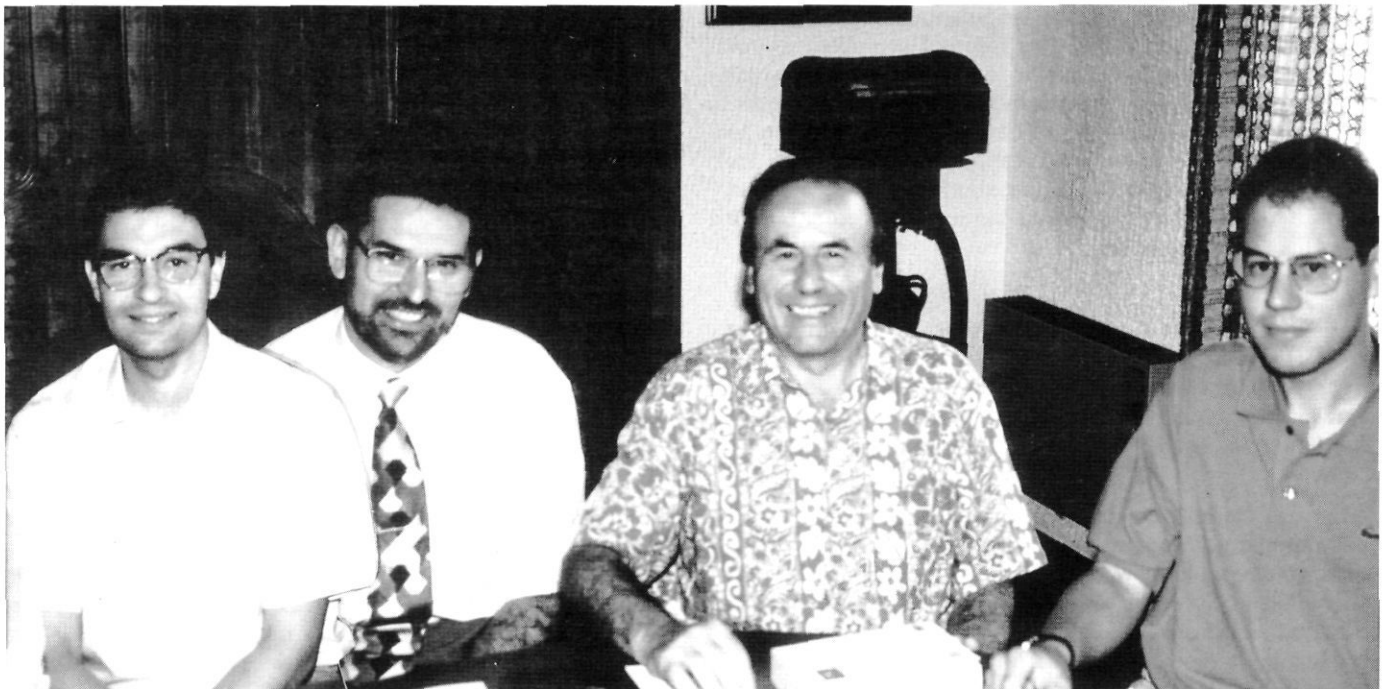
La raó és relativament senzilla. La monarquia hispànica va tenir una posició privilegiada en l'època moderna que no es limitava a la Península Ibèrica, sinó que també s'estenia per Itàlia, els Països Baixos, Àfrica i Amèrica. A més, a Espanya es conserven els millors arxius documentals del segle XVI. També hi va influir, potser, l'escassa qualitat de la historiografia espanyola del moment. La història no era una disciplina políticament ben vista si no repetia els convencionalismes en voga. Hi havia excepcions molt destacables com Vicens Vives, Carandé, Domínguez Ortiz, Ruiz Martín... Però en general la història d'Espanya era un terreny pràcticament verge.

La seva tesi doctoral es va concretar en l'estudi d'una ciutat: Valladolid al segle XVI. D'alguna manera, la seva obra va constituir un model d'investigació per a futures històries urbanes. Actualment, quin valor dóna vostè als estudis d'història local? Creu que existeix una divisió entre història local i història general?

Tot depèn de l'elecció del tema. El cas de Valladolid era molt interessant. Per una banda, el meu estudi era una història local. Valladolid era una ciutat amb característiques econòmiques similars a altres nuclis urbans de Castella. Era una típica ciutat terciària, amb una clientela rica d'elevat poder adquisitiu que explica per exemple la importància de les indústries relacionades amb l'art i els objectes de luxe. Però per una altra banda, era una ciutat que transcendia el marc local: era la Cort. Va ser capital episòdicament, la qual cosa li conferí un aire cosmopolita. En certa manera, era una termòmetre del moment, de l'època, de la conjuntura. Amb el seu estudi vaig poder compaginar el purament local amb una visió de transcendència molt superior.

Metodològicament, què va aportar Valladolid a la historiografia espanyola del moment?

Estic d'acord amb el fet que l'aportació va ser metodològica, perquè per exemple si es llegeix actualment *Valladolid* no aportarà massa coses als historiadors; de coneixements no hi ha res nou. En l'Espanya dels anys seixanta quasibé no s'utilitzava la història serial i era pràcticament inèdita la història social, llevat de Catalunya, on Vicens Vives havia avançat molt en aquests camps. Vaig treballar sobre Valladolid des d'aquestes perspectives i a més vaig plantejar tot un apartat del que avui denominaríem història de les mentalitats o història cultural.

El professor Bennassar durant l'entrevista (Tolosa de Llenguadoc, juliol de 1995).

Com a historiador ha escrit una sèrie d'obres que són el resultat de la investigació arxivística i documental més clàssica. Tanmateix, en la seva producció també destaquen, especialment, els estudis de síntesi a partir de l'elaboració d'una àmplia bibliografia. Quines són les raons que l'han portat a conjujar ambdues facetes?

La meua predisposició als assaigs crec que és conseqüència d'un gust molt accentuat pel món literari, artístic i cultural castellà, així com per la freqüència dels meus viatges al llarg de la Península. En aquest sentit, l'estil narratiu d'aquestes obres de síntesi permet plantejar aquestes inquietuds d'una manera més integradora del significat de tota una època que altres textos més acadèmics.

En aquesta línia assagística, va dirigir i escriure diversos capítols de la *Historia de los españoles*. Per què aquest títol i no el d'*Historia de España*?

La *Historia de los españoles* va ser, sobretot, un treball de coordinació. En el pla de l'obra, a mi em corresponien els capítols sobre història moderna, però diverses circumstàncies van fer que també redactés el relatiu al període 1936-1982.

Però és veritat que hi va haver un plantejament metodològic que també va condicionar el títol. Es volia donar preferència a la gent i no a les institucions o esdeveniments. Els protagonistes eren les persones al llarg de la història. Hi havia una clara intenció que prevalgués aquest enfocament. Nosaltres vam voler explicar una història de la gent, de les seves preocupacions, de la seva manera de viure, de néixer, de morir, d'estimar, de vestir-se..., les seves idees i passions, etc.

D'altra banda, la identitat nacional d'Espanya és menys marcada que la de França o Anglaterra, i això fa necessari un enfocament plural. Hi ha evidentment un fons comú. Malgrat tot, també hi ha una originalitat, una diversitat. Fins i tot, amb la perspectiva que dona l'actualitat, es pot pensar que la visió unitària d'Espanya, indiscutida durant l'època franquista, ha estat només un parèntesi. La realitat, molt més rica i contrastada, té la seva il·lustració en la constitució actual del que avui s'anomena «Espanya de les autonomies». Potser resulti molt significatiu que l'elevat nombre d'històries d'Espanya sigui proporcional a la dificultat de fer Espanya.

El seu enfocament del tema és molt clar. Realment la seva *Historia de los españoles* reconeix aquestes diversitats nacionals. Tanmateix creiem que segueix sent massa comú en la historiografia espanyola la identificació entre història d'Espanya i història de Castella.

És cert. Hem de tractar el tema des de les perspectives més plurals, però resulta una tasca difícil. Fins i tot a mi se'm va retreure el fet que no donés un tractament adequat i suficient a la Corona d'Aragó durant l'època moderna. La dificultat és extrema. A Domínguez Ortiz ha arribat a afirmar que no té molt sentit parlar d'història d'Espanya abans del segle XVIII. Recordo que els primers cops que ho va dir va provocar certes reaccions.

Senyor Benassar, vostè s'ha mostrat particularment interessat pel tema de l'origen de l'endarreriment econòmic espanyol fins al punt que va coordinar un volum monogràfic sobre aquest tema. Si s'ha de cercar una explicació del fenomen, quin pes li correspon a les estructures econòmiques i quina responsabilitat a les actituds mentals? Es pot parlar d'un únic «model peninsular d'endarreriment»?

Hi ha aspectes que no es poden obviar, que no són estructurals, com les guerres. Però evidentment no són suficients per a una explicació. Cal pensar en raons de tipus estructural i mental. En el cas de la Corona de Castella, és evident que va ser determinant el fet de suportar el pes de la política imperial. Això va hipotecar les possibilitats d'utilització dels recursos materials i humans. Els efectes negatius d'aquesta dinàmica tenen el seu exponent més significatiu en la crisi de 1640: Olivares va intentar trobar una fórmula comú d'integració i contribució que no prosperà. I això perquè el 1640 la voluntat central que ell representava va xocar amb unes mentalitats perifèriques molt marcades, molt influïdes per un procés històric antic i autònom (expressat en institucions pròpies, estimades), que no participaven en absolut dels objectius de la monarquia hispànica. A la Corona d'Aragó, hi va existir una tradició burgesa i mercantil molt forta i molt arraigada a la qual corresponia un model políticament pactista. Mentre que a Castella el desenvolupament d'aquesta classe mercantil no qualla i prevalen els criteris aristocràtics. Un exemple concret és que la burgesia castellana es relaciona cada cop més, mitjançant els llaços matrimonials, amb l'aristocràcia castellana. Aquest enfortiment de l'ideal nobiliari va contribuir a aixamplar l'abisme que existia entre els ideals de la societat castellana i de la societat catalana. En certa manera, a la societat castellana es produirà una autèntica disputa entre una alternativa nobiliària i una altra de burgesa. Semblava que ambdues s'exclouessin mútuament.

En la seva obra parla de la incidència de la Inquisició en aquest endarreriment. En quina mesura? Per què hi ha tants historiadors que demostren una clara fascinació per aquesta institució?

La Inquisició té sens dubte alguna responsabilitat en l'endarreriment que esmentàvem. Aquesta no va impedir el desenvolupament de la literatura del Segle d'Or. No obstant, crec que la Inquisició té una gran responsabilitat en el posterior endarreriment científic d'Espanya pel que significà d'avortament de l'esperit científic i de l'estudi de les lleis de la natura. I això també ha perjudicat molt el desenvolupament d'una classe econòmica conscient. En definitiva, ha actuat més sobre tot allò que ha impedit que sobre el que ha prohibit.

Respecte a la fascinació, es pot deure a l'extraordinària longevitat de la institució. Dura quatre segles i mig, mentre que tots els tribunals d'excepció d'altres països, que han pogut ser tan durs com la Inquisició o fins i tot més, han durat molt menys. D'altra banda és veritat que el poder d'aquest tribunal impressiona; i impressiona molt més a la societat del XVI o XVII la capacitat omnímoda que li permet perseguir els ministres del rei, els nobles, etc. La seva ubiqüitat i el seu secretisme eren destacables. Crec que

el secret amb què va actuar va influir molt en l'esperit de molta gent.

A partir de la seva primera incursió en la història contemporània amb els capítols de la *Historia de los españoles*, han abundat els seus articles i estudis sobre el segle XX. A part de les circumstàncies excepcionals de les quals ha parlat, quines raons l'han empès a centrar part dels seus esforços en la història de l'Espanya del segle XX?

Com molt bé han dit vostès, no s'ha tractat d'un canvi complet. Els últims llibres que he escrit en col·laboració amb la meua dona tracten d'història moderna. Han sovintejat els meus articles puntuals sobre l'etapa contemporània. Han estat inquietuds d'historiador. El meu llibre més recent, una biografia del general Francisco Franco, té, no obstant, unes motivacions més personals. Es correspon amb la meua vida, amb el que jo he viscut. En part obeeix a una preocupació de tipus existencial. A Espanya vaig viure, per exemple, la crisi franquista de 1956, una crisi econòmica que va coincidir amb la rebel·lió universitària. Un moment que va obligar el règim a efectuar canvis molt decisius. Tot això ho vaig viure d'una manera molt propera i personal.

Per una altra banda, sempre he sentit un gran interès per la història del segle XX. És la història de la meua època i li he donat una perspectiva essencialment vital. Reconec que pel que fa a aquest segle he practicat molt menys el treball arxivístic. L'explicació, doncs, és aquesta. Sóc un home que haurà viscut en el segle XX i, en el cas espanyol, precisament hauré viscut uns anys molt particulars, d'una manera intensa. En certa mesura, he viscut la història espanyola des de dins.

Precisament a *Historia de los españoles* vostè titula aquest període que ha viscut amb un epígraf que ens ha sorprès: «El retorn a Europa». Exactament, quin plantejament efectuava en definir així aquesta etapa de la història espanyola?

Em sembla que la història d'Espanya, des de 1808 i la Guerra del Francès (que és una rebel·lió contra un poder imposat des de fora), s'explica molt bé com la d'una contínua ruptura amb les fortes orientacions europeïstes del segle XVIII, de l'època de la Il·lustració. L'Espanya del segle XIX, especialment i per contra, es complau en la diferència que se singularitza en uns aspectes pintorescos, espectaculars. Això comporta un distanciament molt marcat respecte dels altres països de l'Europa Occidental.

En aquest sentit, els anys que segueixen a partir de 1936 marcaran, a poc a poc, el retorn a Europa. Primerament, un retorn una mica involuntari causat per les implicacions internacionals de la Guerra Civil espanyola. En els manuals d'història francesos, alemanys o anglesos, Espanya desapareix de la seva redacció durant el segle XVIII i retorna en el moment de la Guerra Civil. Posteriorment, des d'aquesta data, el retorn a les vies de la dinàmica europea és una preocupació del propi règim. La voluntat en aquest camí de retorn s'accentua al llarg dels anys i, des de 1975, s'evoluciona cap a una integració total amb Europa. Un

apropament no sols a les institucions, sinó també a les maneres de pensar, d'escriure,...

De tota manera, ¿significa també aquest retorn l'assoliment d'una modernització d'Espanya? A més, en aquesta trajectòria, ¿com interpreta el moment de l'autarquia, tan exaltat pel règim del primer franquisme?

Evidentment inclou aquest aspecte de modernització, però ni sol ni d'una manera crucial. Jo crec que aquest retorn és molt més complex en aquell camí que he descrit com d'integració d'Espanya en el marc de les preocupacions europees. Pel que fa al problema de l'autarquia, cal dir que en certa manera va ser voluntària, encara que també hi va contribuir el rebuig internacional. En conjunt, jo faig aquesta interpretació des d'un punt de vista exterior: l'Espanya del segle XIX no interessa més que als artistes o als literats perquè sigui diferent, mentre que —després de 1936— atrau molt perquè és una *vendée politique*, un lloc on s'estan posant a prova tota una sèrie d'ideologies d'una manera original, però poc duradores: el socialisme, el feixisme, l'anarquisme; però no només idees, és un camp de prova també per a armes, tàctiques de guerra,...

Vostè disposa de les dues perspectives, des d'Europa i des d'Espanya. Ens va sorprendre la frase i ara la interpretació ha encaixat perfectament. Passem doncs al món contemporani. En una entrevista recent, J. Tusell relativitzava l'eufòria suscitada per la biografia de Franco escrita per P. Preston. Feia una afirmació molt provocativa; venia a dir que els únics que en aquests moments poden suscitar autèntiques novetats en el coneixement de la història d'Espanya són els historiadors espanyols i no els estrangers. Ens agradaria que ens donés la seva opinió sobre aquesta afirmació

Pot ser que l'opinió de Tusell sigui una mica exagerada, perquè la producció bibliogràfica d'autors estrangers sobre l'Espanya contemporània és enorme. Si l'affirmació la feia sobre el llibre de Preston, he de dir que a mi també m'ha decebut una mica. És un llibre de mil pàgines del qual he après molt, que conté algunes anàlisis que possiblement siguin definitives. Però també és repetitiu i molt desequilibrat en el tractament de certs períodes de la dictadura.

Això, tanmateix, no implica que es pugui fer taula rasa d'aportacions molt importants. Una contribució no espanyola al tema de la Guerra Civil, com va ser el llibre d'història oral de R. Fraser, va suposar una autèntica i revolucionària renovació de perspectives. Es podria parlar d'altres visions, però només voldria assenyalar que els estudis actuals més interessants sobre l'exili o els immigrants són, precisament, obres d'historiadors francesos. És cert que, des de la perspectiva historiogràfica estrangera, persisteix una certa idealització del període de la Segona República, que és una realitat molt més contrastada i rica. Em sembla que els historiadors espanyols estan més capacitats per percebre d'una manera més plausible aquesta realitat i que cal fer fora tota una sèrie de tabús i idees preconcebudes sobre l'anàlisi històrica de l'època

contemporània. Sobretot pel que fa al segle XX. Això no impedeix que reconegui i assumeixi que, per al segle XIX, el panorama que poseïm sigui, fonamentalment, obra de la historiografia espanyola.

Ha opinat sobre el llibre de Preston. Vostè acaba de publicar a França una biografia sobre Franco que encara no ha estat traduïda a Espanya. ¿Ens en pot avançar alguna conclusió destacable?

És la primera biografia que escric. Enfront de l'estil anglosaxó de biografia lineal que segueix el personatge des del naixement a la mort en una narració cronològica, he adoptat una estructura bipartida. Els primers capítols del meu llibre presenten la trajectòria vital de Franco, però la segona part –que he titulat «Entendre a Franco»– intenta presentar les claus ideològiques de l'individu. És l'aspecte més original comparant-ho amb els estudis existents. La segona part recorre les frustracions de la seva infantesa, de la juventud, la *baraka* de Franco. He tractat el seu narcisisme, fins i tot hi ha un capítol titulat «Narciso en la fuente». He presentat al manipulador d'homes, al mestre de la decisió immediata, la seva boja passió pel poder. Arribo a parlar de la figura del dictador en les seves repercussions sobre la mentalitat social del moment. Era un «Pare nostre» que va obligar la societat espanyola al silenci (un altre epígraf que he utilitzat en el meu llibre ha estat, precisament, «De la cacofonia al silenci»). Tot això, dins d'una visió molt personal, molt sentidament personal de l'individu.

Traço la crònica del biografat i n'intento comprendre les inquietuds. La historiografia havia deixat de banda aquests aspectes. Només el llibre del seu metge personal, González Duro, havia assajat aquests plantejaments. També m'ha semblat interessant reelaborar la pròpia autopresentació que va fer Franco en el guió de *Raza*. Alfredo Mayo, l'actor que encarna el protagonista (que és al propi dictador), viu les principals frustracions del general. Cal destacar-ne alguns detalls: en el moment dels processos enfront dels milicians, una dona alaba la bellesa de l'acusat; la pretensió de ser un lector impenitent de Cervantes; el títol nobiliari de la família protagonista, entre d'altres. Tot plegat és molt revelador.

Però en la meua obra també he recorregut a la metodologia històrica més tradicional. He realitzat investigació arxivística a Salamanca i apporto dades sobre expedients molt reveladors. Ara solament vull ressaltar que detallo aspectes molt interessants de l'afer Doval.

Això és el que ens interessava saber, quin enfocament aportava sobre la figura. Però, senyor Bennassar, quan un historiador com vostè, que ha dedicat gran part de la seva vida a l'època moderna escriu una biografia sobre un personatge tan transcendental del segle XX, ¿quines coses oblida dels segles moderns? ¿Assoleix de fer una abstracció total dels seus coneixements i interpretacions sobre la història dels segles anteriors?

Bé, pesa molt la meua pròpia biografia i les meves pròpies idees sobre la història del país. Per mi la història de Franco pot ser, en part i per les seves connexions amb Falange, un capítol més de la història dels absolutismes contemporanis. Però

també crec que la Guerra Civil i el dictador són el punt d'arribada d'un procés ja molt anterior, començat en els segles moderns, d'enfrontament entre dues concepcions d'Espanya que són molt clares ja des del segle XVIII.

Franco és l'estació final d'una d'aquestes dues Espanyes. És una visió meua, molt personal. Una recent ressenya sobre la meua obra diu que la biografia de Franco és una biografia feta més per un historiador que per un biògraf. I era una crítica negativa. Respon, sobretot, a un problema de distància i perspectiva respecte al procés que s'estudia. Quan es fa història moderna es cau en la temptació, quasi irresistible, d'esclafar la duració, de considerar que cinc anys són molt pocs, mentre que per a l'època contemporània cal ser molt més precís cronològicament. Per a jutjar una època de 40 anys, cal trencar amb les tendències del modernista; és imprescindible i això m'ha semblat una exigència primària a la qual m'havia de sotmetre.

¿Creu, doncs, que una d'aquestes dues Espanyes s'ha acabat amb la figura de Franco?

Es podria dir que quasi, encara que no totalment. Encara persisteix en certs aspectes de l'actualitat, es pot percebre fins i tot llegint certs diaris. Encara és possible il·lustrar certes persistències contemplant el cas de dues ciutats tan properes com Madrid i Cuenca.

Passem ja al darrer bloc de preguntes. És innegable l'extraordinària qualitat estilística de tota la seva obra; sabem que ha escrit vèries novel·les. Quin paper creu que ha de jugar la forma en la transmissió del coneixement històric? Quina opinió li mereix la història narrativa?

Crec que la qüestió estilística és molt important. Tothom qui escriu desitja ser llegit, si no no escriuria. Però també hi ha molta gent que escriu egoïstament per a si mateixos, per a guanyar-se un sou. La majoria, insisteixo, ho fem per ser llegits. Recordo el cas d'un jove historiador dels *Annales* que va publicar un llibre molt notable, però il·legible per la seva pretensió d'usar un vocabulari científic per als comportaments humans. Parlava dels naixements com a «flux d'entrada» i de la mort com a «flux de sortida». Aquesta redacció críptica avorria, era exagerada en el seu científisme i va causar problemes en la valoració de l'obra.

El contrari, amb cura, representa el positiu de la història narrativa. Pròximament publicaré una novel·la històrica. Tracta de les tribulacions de Mustafà, un mariner renegat de Six-Fours, una ciutat portuària propera a Toulon. En aquest cas és un *divertimento* que crec que també pot facilitar la comprensió de certs fenòmens que la història acadèmica normalment obvia. Tots els episodis que descriu són històrics, només el final és una invenció completa. Tot això facilita la percepció més real del problema vital dels renegats. Per mitjà de la reelaboració de dades històriques totalment desconegudes tracto el tema del contraban, les germandats, un episodi del saqueig de Lanzarote en el segle XVII,...

Finalment, ¿podria citar-nos algunes novel·les que consideri adequades per contextualitzar períodes

històrics, que podrien destacar-se per l'especial relació que mantenen entre història i literatura?

He llegit recentment una novel·la sobre Sir Gallahad. L'autora, J. Rison, assoleix introduir-se en el personatge històric fins al punt que aconsegueix crear un ambient de suspens, encara que tots sapiguem el que passarà. Però responent d'una manera més general, cal parlar, sens dubte, de Tolstoi, que escriu un tipus de novel·la amb una arrel històrica molt gran. Tinc predilecció també per Hemingway i el seu *Adéu a les armes*, sobre el final de la Gran Guerra; és extraordinari, sobretot el contrast que hi ha entre la visió del cap de l'estat major i la de l'home que està ofegat per la multitud.

De la història d'Espanya, m'agraden molt els *Episodios Nacionales* de Benito Pérez Galdós. Entre ells, el dedicat a Saragossa. També *San Camilo, 1936*, de Camilo José Cela, que és una visió caleidoscòpica dels tres primers dies de la Guerra Civil. *Cinco horas con Mario*, de Miguel Delibes, és una impressionant crònica sociològica de l'espanya franquista.

En aquest sentit, ¿pot valorar alguna pel·lícula de la filmografia espanyola més actual que destaquï per la seva peculiar visió de la realitat històrica?

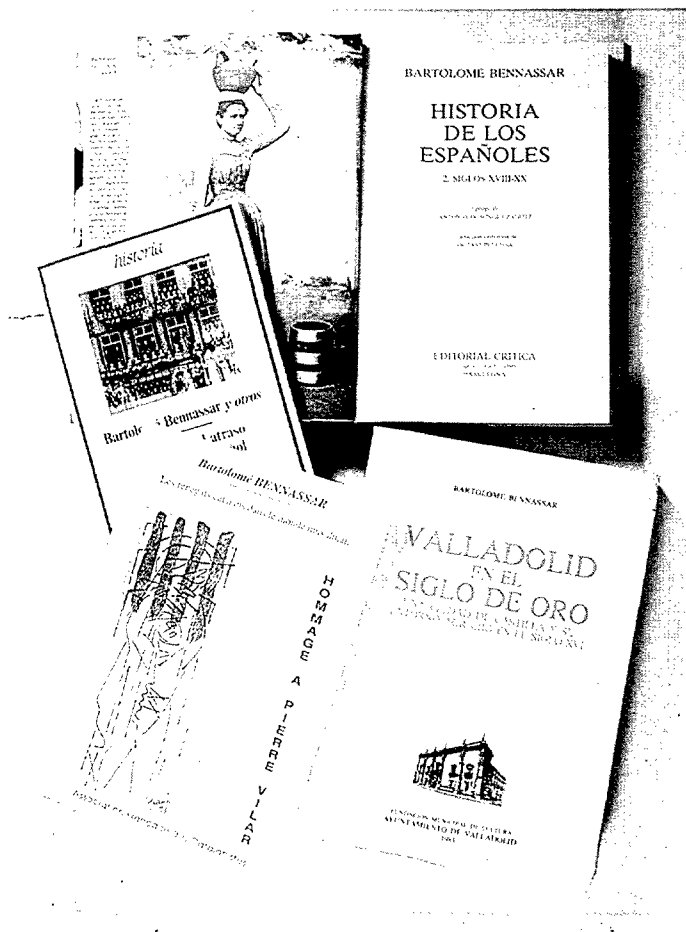
Bé, abans he parlat de *Raza*. També em semblen d'una excel·lent qualitat la pel·lícula *Madregilda*, de Regueiro i

Martín Santos. Vull destacar, igualment, *Mambrú se fue a la guerra*, de F. Fernán Gómez, que és extraordinària. També m'han agradat moltes altres: *La mitad del cielo*, *Belle Époque*,...

Realment, els seus interessos són molt diversos (historiador, assagista, novel·lista, guionista de cinema,...) i, en gran mesura, han girat al voltant de les seves investigacions sobre Espanya. P. Vilar va dir que la vinculació de l'historiador i la història del país que estudiava acabava per fer-se afectiva. ¿S'ha enamorat vostè del seu objecte d'estudi?

És que jo tinc algunes arrels espanyoles. El meu avi era metge rural a Mallorca i va morir un dia d'hivern a les serres de l'illa. Tinc, doncs, una relació familiar propera, encara que el meu pare va immigrar a França abans de la guerra de 1914. Però no crec que això sigui suficient. També he de confessar que el país veí m'ha entrat molt profundament... Hi ha poques regions del país que no m'interessin. Per distintes raons, he recorregut quasi tota Espanya i la seva història. Hi ha alguns buits, però hi ha poca cosa que em deixi indiferent.

És que vostè és un hispanista apassionat i apassionant. Potser aquestes darreres paraules són les que millor el defineixen...

Algunes de les obres més representatives de Bartolomé Benassar.